

Redactie: Dr. J.-P. Borie (Compiègne, France), T. Garrevoet (Antwerpen), B. Goater (Chandlers Ford, England), Dr. K. Maes (Gent), Dr. K. Martens (Brussel), Dr. Y. P. Nekrutenko (Kiev), A. Olivier (Antwerpen), H. van Oorschot (Amsterdam), D. van der Poorten (Antwerpen), W. O. De Prins (Antwerpen).

Redactie-adres: W. O. De Prins, Diksmuidelaan 176, B-2600 Antwerpen (Belgium) – e-mail: wdprins@innet.be.

Jaargang 25, nummer 2

1 juni 1997

Trekvlinders in 1996, dertiende jaarverslag (Lepidoptera)

Bart Vanholder

Résumé. Lépidoptères migrants en 1996 (treizième rapport) (Lepidoptera)

Rapport sur les migrants observés en Belgique en 1996. Nous donnons un tableau avec l'information sur les migrants par decade.

Abstract. Migrant Lepidoptera in 1996, thirteenth annual report (Lepidoptera)

Report on migrants observed in Belgium in 1996. We added a table with all information on Belgian migrants and vagrants per decade.

Key words: Migrating Lepidoptera - Belgium.

Vanholder, B.: Droeskouter 33, B-9450 Haaltert. e-mail: bvholder@innet.be

Inleiding

In totaal leverden 156 medewerkers gegevens in via 101 vaste medewerkers. Er dienden zich 49 nieuwelingen aan. In totaal 48 mensen hadden waarnemingen van nachtvlinders. Er blijft een tekort bestaan aan medewerkers die observaties van Microlepidoptera doorgeven. Hoewel we de weerkundige zomer van 1995 niet konden evenaren, werd 1996 toch een erg uitzonderlijk migratiejaar voor enkele soorten. Zeeuws-Vlaamse en Noord-Franse waarnemingen zijn dit jaar weer in het verslag en de tabellen en histogrammen verwerkt. Om het aantal strikt Belgische waarnemingen te kennen volstaat het de aantallen die bij elke soort onder **Z.VL.** en **Fra.** vermeld staan in mindering te brengen op het totaal aangegeven in tabel 1 en 2. De naamgeving en systematiek werd gevolgd naar de nieuwe Europese checklist (Karsholt & Razowski 1996)

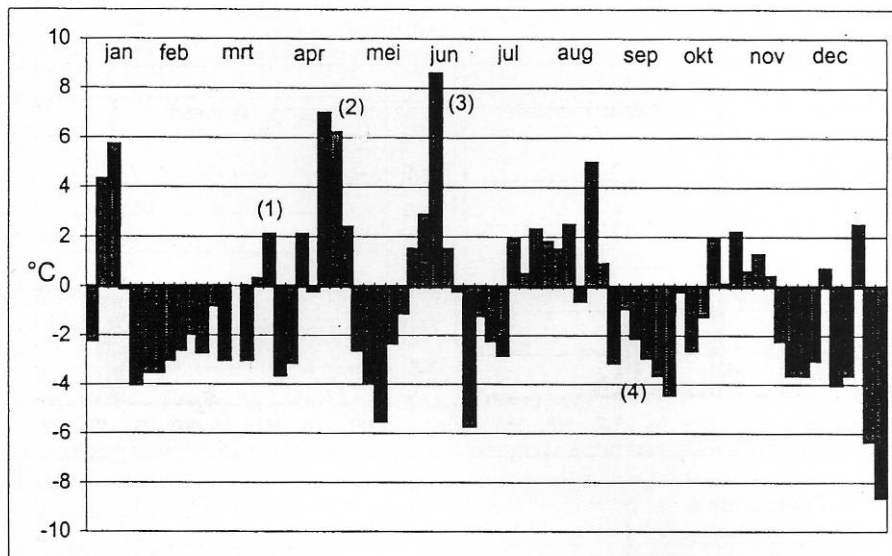
Klimatologisch overzicht van 1996

De winter 1995-1996 was de koudste sinds 1986. Van november tot april daalde het kwik onder het nulpunt gedurende 83 nachten (gemiddeld slechts 53). Toch moet men de winterkoude enigszins relativeren, de wintermaanden telden 10 winterdagen, dit is net het gemiddelde. In de koudste nacht vroor het slechts -8.3 °C. Er is dus nooit sprake geweest van Siberische koude. De winter was bovendien zeer droog. Door voornoemde weersomstandigheden werd het overwinteren van enkele trekvlindersoorten niet onmogelijk gemaakt. Vroege waarnemingen tot half maart kunnen aan overwinteraars toegeschreven worden. Tijdens de lente kregen we een eerste evidentie van

meteorologische omstandigheden geschikt voor migratie tussen 19 en 24 maart (zie tabel 1); een depressie ten westen van Frankrijk stuurde ons maritieme luchtstromingen van zuidelijke oorsprong. In deze dagen bereikten, wellicht niet toevallig, ons de eerste echte trekvlinders: *Vanessa atalanta* en *Agrotis ipsilon*. April was abnormaal warm met een uitzonderlijk hoog aantal uren zonneschijn. Dit had als gevolg dat de overwinterende soorten als *Nymphalis antiopa* en *N. polychloros* zich alom lieten opmerken. Er was een tweede ideale situatie voor migratie tussen 17 en 27 april (zie tabel 2), met een depressie ten zuiden van IJsland, die zich later verplaatste naar het westen van de Britse eilanden en tropische maritieme luchtstromingen over ons land bracht. In deze periode kwam de migratie reeds goed op gang, met *Plutella xylostella*, *Nomophila noctuella*, *Macroglossum stellatarum*, *Vanessa cardui*, *Autographa gamma* en een toename van *V. atalanta* en *A. ipsilon*. Met deze warme temperaturen verschenen uitzonderlijk vroeg *Issoria lathonia*, *Macdunnoughia confusa* en *Mythimna albipuncta* (april!). In schril contrast hiermee stond mei met een uitzonderlijk tekort aan zonneschijn, abnormaal lage temperaturen en dus ook weinig vlinderwaarnemingen. Pas op het einde van de maand kenden we het begin van echt migratieweer. Op 30 en 31 mei (zie tabel 3) zorgde een depressie voor maritieme zuidelijke luchtstromingen. In het begin van juni werd ons weer beïnvloed door een depressie in de buurt van IJsland die warm en droog weer bracht. Vooral na 5 juni werd het tropisch warm. We maakten de start mee van een zeer uitzonderlijke migratie van *V. cardui* en hoge aantallen *A. gamma* en *P. xylostella* alsook soorten als *V. atalanta*, *N. noctuella*, *M. stellatarum*, *Colias croceus*, *C. hyale*, *A. ipsilon* en een vroeg exemplaar van *Heliothis peltigera*. Tijdens juli en augustus waren er weinig of geen luchtstromingen van tropische oorsprong. Alleen continentale luchtstromingen zorgden af en toe voor hogere temperaturen. In augustus eindigde plots één van de langste droogteperiodes die ons land ooit kende. Augustus werd de natste maand ooit gemeten te Ukkel met 231 mm regen. Deze stortvloed viel bijna geheel op 4 dagen: 12, 24, 28 en 29 augustus. Na 27 augustus steeg de temperatuur nog slechts 3 dagen boven de 20°C. De voor migranten of hun nakomelingen zo belangrijke maand september werd voor de dertiende maal na elkaar te koud. We zagen tijdens deze maand, en dit is wel bijzonder vermeldenswaardig, zelfs lagere aantallen trekvlinders dan gedurende de maanden juni, juli of augustus. Een normale oktobermaand kon evenmin de situatie redden. Enkel het massaal voorkomen van hier opgegroeide *N. noctuella* vormde een uitzondering. De erop volgende koude winter vormde een uitdaging voor de migranten die hier probeerden te overwinteren.

Medewerkers aan het verslag 1996

Y. Adams, A. Artoisenet, Y. Baptiste, H. Bastiaens, M. Bauduin, S. Bedoret, R. Beernaert, D. Beyen, E. Bogaert, F. Bolland, D. Bonte, S. Brinckman, C. Bruggeman, L. Bruneel, Dhr. Buysse, M. Capello, J. Chapelle, J. Cleppe, P. Cluck, F. Coenen, R. Dall'Asta, D. D'Hert, J. De Bakker, R. De Block, A. De Boer, S. De Bruycker, C. De Caluwe, H. De Decker, NWG De Gavers, A. De Graeve, W. De Prins, R. De Spiegeleire, A. De Turck, A. De Vreese, B. De Vreese, M. De Vrieze, T. De Witte, R. Debruyne, C. Develier, L. Dufrain, S. Dupont, P. Durinck, G. Evrard, M. Faquaet, C. Fregat, Mr. Galopin, T. Garrevoet, M. Gillard, Gilbert Glabeke, Gerrit Glabeke, Gertjan Glabeke, E. Gonissen, C. Goossens, J. Gorissen, J. Grimonprez, D. Gryffroy, R. Guinez, A. Havrenne, G. Himschoot, B. Hoeymans, P. Hollebosch, G. Hoof, I. Hoste, M. Houyez, Fam. K. Janssens, F. Jonckheere, H. Kinders, B. Kindts, H. Laget, M. Lambert, A. Laudelout, V. Lefebvre, A. Leman, A. Leveque, P. Lighezzolo, R. Litt, T. Maertens, B. Maes, D. Maes, T. Maréchal, L. Mervillie, B. Misonne, M. Naessens, G. Naessens, H. Nagel, Dhr. Noens, B. Notebaert, R. Nyst, G. Pierlot, R. Pletinck, G. Prang, W. Prinzen, F. Ramaut, G. Rappé, J.L. Renneson, C. Riemsdag, J. Rijnders, L. Rose, R. Seiller, D. Sierens, T. Sierens, W. Slosse, P. Smessaert, S. Smets, A. Soete, B. Soye, J. Sponselee, R. Spronck, S. Spruytte, E. Stassart, D. Stroobants, F. Sueur, E. Taelman, H. Tessely, G. Thoné, W. Troukens, E. Van Aelst, E. Van Cappellen, D. Van De Keere, F. Van De Keere, O. Van De Kerckhove, W. Vandemaele, G. Van De Poel, M. Van Haecke, W. Vandenbranden, Bert Van Holder, G. Van Hoorebeke, J. Van Kerschaver, S. Van Landschoot, R. Van Moerkerke, M. Van Moerkerke, M. Van Opstaele, J. Van Opstaele, C. Van Steenwinkel, F. Vandenbosch, O. Vandenbosche, Bart Vanholder, A. Verboven, G. Verjans, F. Verloove, E. Verman del, H. Verniers, L. Verroken, C. Verschure, F. Verselae, K. Verstraeten, J. Vervaecke, T. Verwaest, P. Virlet, F. Waltenus, A. Wieland, G. Wieme, B. Willockx, S. Wullaert, L. Yde, M. Zwervaegher.

Figuur 1: Afwijking van de gemiddelde temperaturen per pentade te Ukkel t.o.v. het normale. Normale afwijking = 0°C.

Trekvlinders

Plutella xylostella (Linnaeus, 1758)

Op 21 april werden 14 exemplaren gezien op 4 plaatsen. Tot het einde van de maand kwamen nog meer vlinders voor. Opvallend is het gelijktijdig voorkomen van enkele andere migranten: *Nomophila noctuella*, samen met stijgende aantallen *M. stellatarum*, *A. ipsilon*, *V. atalanta*, *V. cardui* en *A. gamma*. De tropische luchtmassa's die ons land tussen 17 en 27 april aandeden veroorzaakten deze migratiegolf die tot noordelijke streken zoals Shetland (UK) en Zweden reikte. Van eind mei tot begin juni (zie histogram) kwam de tweede, nu grotere, golf van *P. xylostella*, alweer vergezeld van dezelfde migranten, aangevuld met *C. croceus*. Het hoogste dagtotaal lag op 8 juni. Het wordt steeds duidelijker dat we deze Micro kunnen rekenen tot de typische migranten. Begin augustus kwam er nog een derde piek in het optreden van de soort. Opvallend was het lage aantal vlinders (8) na augustus. In andere jaren kan men de vlinders nog tot laat in het jaar zien. De laatste 2 werden gelokt op 24 oktober te Haaltert (B. Vanholder) en Korbeek-Lo (A. De Boer). Massale aantallen vlinders zijn gemeld op 3 mei te Warsage, met 150 ex. op licht (R. Spronck), 8 juni te Wenduine met 220 ex. overdag (A. De Turck), op 11 juni te Haaltert 50 ex. op licht (B. Vanholder) en op 9 augustus te Knokke 82 ex. (R. Debruyne). Deze aantallen zorgden ervoor dat we voor het derde jaar op rij het recordaantal verbeteren.

Vindplaatsen: **Ant.(33)**: Antwerpen; **Bra.(197)**: Anderlecht, Dilbeek, Heverlee, Jette, Korbeek-lo, St.-Jans-Molenbeek; **Lim.(6)**: Maaseik; **Luik(184)**: Lanaye, Lixhe, St.-Jean-Sart, Visé, Warsage; **Nam.(2)**: Presgaux; **O.VI.(212)**: Assenede, Daknam, Haaltert, Hamme, Lokeren, Sinaai, St.Niklaas; **W.VI.(571)**: Dudzele, Knokke, Roeselare, Koksijde, St.Eloois-Winkel, Wenduine.

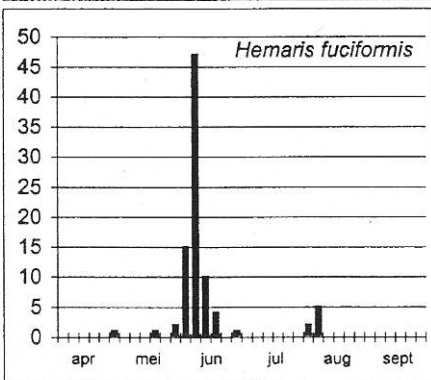
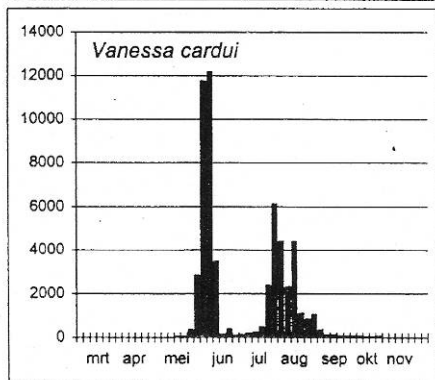
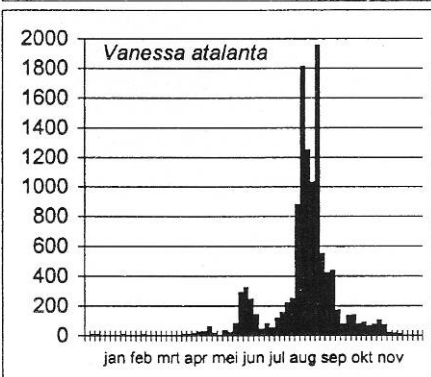
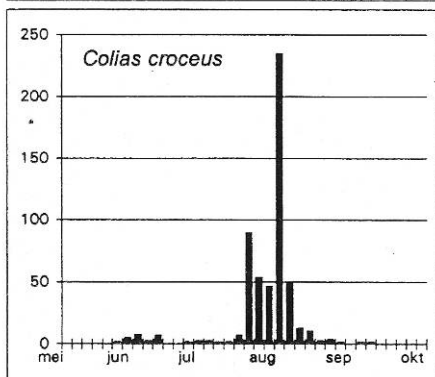
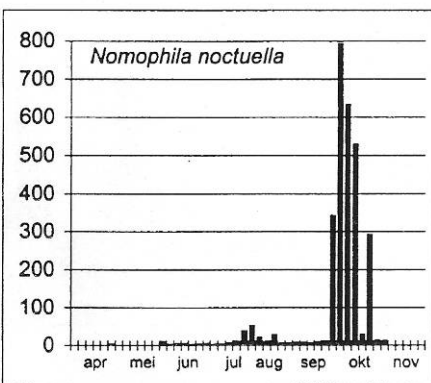
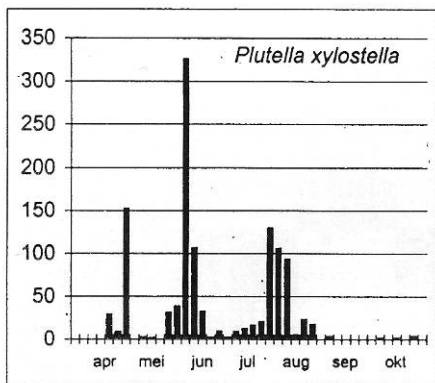

Fig. 2-7: Histogram per pentade van: *Plutella xylostella*, *Nomophila noctuella*, *Colias croceus*, *Vanessa atalanta*, *Vanessa cardui* en *Hemaris fuciformis*.

***Margaritia sticticalis* (Linnaeus, 1761)**

Deze trekvlinder werd voor het derde jaar op rij gemeld (3 ex.): 2 augustus te Lanaye (E. Stassart), 9 augustus te Stekene (Dr. M. De Vrieze) en 14 augustus te Vorst op licht (R. Guinez). De laatste 3 jaren samen gaven meer exemplaren dan voorheen uit België bekend waren. Mogelijk waren dit reeds nakomelingen van eerdere migranten: in Engeland werd deze Pyralide reeds op 6 juni gevonden (Clancy 1997) maar ook in de tweede helft van augustus.

Vindplaatsen: **Bra**(1): Vorst; **Luik**(1): Lanaye; **O.Vl.**(1): Stekene.

***Udea ferrugalis* (Hübner, [1796])**

De eerste drie vlindertjes werden op 11 juli te Assenede aangetrokken door de HPL-lamp van M. Faquaet. Dezelfde waarnemer vond op 17 augustus nog 2 exemplaren te Bredene. Dit eerder onopvallend vlindertje is nochtans meestal te vinden in de herfst. Dit jaar enkel op 19 oktober te Wenduine (A. De Turck) en de laatste te Estinnes-au-Mont op 12 november (S. Dupont). Vermoedelijk wordt de soort bij ons "onderbemonsterd". In Engeland werden de eerste waarnemingen reeds in april gedaan zodat onze exemplaren wellicht dus reeds nakomelingen zijn.

Vindplaatsen: **Hen**(1): Estinnes-au-Mont; **O.Vl.**(3): Assenede; **W.Vl.**(3): Bredene, Wenduine.

***Nomophila noctuella* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

De eerste twee exemplaren werden door M. Van Opstaele op 26 april te Assenede op licht gezien. Net op dezelfde avond is deze soort in Nederland samen met *Rhodometra sacraria* en *A. ipsilon* gevangen (R. De Vos, in litt). Op 30 april werd één *N. noctuella* in Shetland aangetroffen (M. Pennington, e-mail), wat bewijst hoe ver noordelijk ook deze migratie is doorgedrongen. Verdere waarnemingen van deze Pyralide in juni luidden bij ons een recordjaar in met 2875 stuks. De eerste hiervan kwamen voor tijdens de bijzondere migratiegolf begin juni. Zeven exemplaren werden op 2 juni met licht gelokt door E. Stassart in Lixhe; op dezelfde dag zag W. Troukens overdag een vlindertje te Anderlecht. Het betrof dikwijls afgevlagen bleke exemplaren wat erop wijst dat het echte migranten waren. Voorheen werden slechts zelden vlinders in het voorjaar waargenomen. Vanaf half juli werden (in lage aantallen) kleurfrisse exemplaren gezien, wat duidt op nakomelingen, met een pick begin augustus. De voornaamste aantallen werden genoteerd vanaf de derde decade van september (zie histogram). Zeer grote aantallen bleven voorkomen in oktober, plaatselijk zelfs massaal zoals op 4 oktober te St. Jansteen (E. Taelman). Deze dag behaalden we eveneens het hoogste dagtotaal: de vlinder werd toen op 7 verschillende plaatsen gezien. Op 6 oktober sprak S. Dupont te Wandrez overdag van 50 exemplaren, meestal zeer kleurfris (massale ontpopping?). De laatste Belgische vermelding staat op naam van B. Misonne in Poppel op 3 november.

Vindplaatsen: **Ant**(50): Antwerpen, Poppel; **Bra**(76): Anderlecht, Dilbeek, Heverlee, Jette, Ottignies, St.-Jans-Molenbeek; **Hen**(57): Estinnes-au-Mont, Waudrez; **Lim**(33): Maasmechelen; **Luik**(33): Hermalle-s/-Argenteau, Herstal, Lanaye, Lixhe, Warsage, Wonck; **Lux**(29): Marbehan, Ste.-Marie-sur-Semois; **Nam**(35): Bruly, Han-sur-Lesse, Presgaux, Sosoje; **O.Vl.**(239): Assenede, Daknam, Eeklo, Ereembodegem, Grammene, Haaltert, Hamme, Lokeren, Mariakerke, Merelbeke, Sinaai, Ursel, Wetteren; **W.Vl.** (393): Deerlijk, Koksijde, Nieuwpoort, Oedelem, Oostende, Ruisselede, Wenduine, Wingene. **Z.Vl.**(1930): Clinge, Hulst, Nieuwvliet, St.Jansteen, Zaamslagveer.

***Agrius convolvuli* (Linnaeus, 1758)**

Een pover jaar, zeker in vergelijking met andere trekvlinders die gewoonlijk in juni ons land aan doen. De eerste meldingen waren twee ex. op 29 juni te Nieuwvliet (G. Prang) en op 4 juli een derde te Kloosterzande. Op 20 augustus toonden uitwerpselen en vraatsporen op haagwinde (*Convolvulus arvensis*) in een maïsveld te Maaseik de aanwezigheid van rupsen aan. Er was echter geen enkele rups meer te vinden; alle waren wellicht reeds verpopt. Begin september volgden enkele waarnemingen op rij te Ursel (M. Van Opstaele) en een laatste vrij laat op 22 oktober te Nieuwvliet (G. Prang).

Vindplaatsen: Hen (1): Genly; Lim.(rupsspoor): Maaseik; Luik (1): Visé; O.VI.(5): Haaltert, Hamme, Ussel; W.VI.(1): Deerlijk; Z.VI.(6): Kloosterzande, Nieuwvliet, Temeuzen.

***Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)**

Van de doodshoofdvlinder slechts één imago en 2 rupsen. Een rups werd gemeld te Oostduinkerke op 27 juli (W. Slosse). Het enige imago werd op 7 augustus te Beernem aangetroffen, overdag verscholen in een vlinderstruik. De laatste rups op 5 september te Wanze (S. Dupont). Het is vreemd dat niet meer vlinders ons land bereikten vermits in Zuid-Frankrijk in het voorjaar uitzonderlijk veel exemplaren gezien waren in de Rhône-vallei in de buurt van Avignon (D. Chanselme, pers. med.). Zo vermeldde C. Fregat nog een doodshoofdvlinder uit Sologny (Frankrijk) op 16 juni.

Vindplaatsen: Hen.(1 rups): Wanze; W.VI.(1 rups + 1 imago): Oostduinkerke, Beernem..

***Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758)**

De eerste meekrapvlinders werden samen met andere migranten in ons land gezien in de tweede helft van april: de eerste te Bellem op 19 april (I. Hoste). Er volgden nog vlinders te Walsoorden op 25 april en te Heikant op 30 april. Deze vormden een eerste, beperkte migratie. Einde mei kwam dan de trek volop op gang samen met de enorme distelvlindermigratie. Er werden pieken bereikt in de laatste decade van juni (zie histogram) met op 16 juni het hoogste dagtotaal van 11 stuks op 9 verschillende plaatsen. Dit duidt op een belangrijke voorjaarsmigratie. Tot in oktober bleven de aantallen op peil. Met in totaal 478 vlinders behaalden we een nieuw record. Het complex beeld in het histogram laat overlappende generaties vermoeden in de zomer, die wellicht ontstaan zijn uit beide bovengenoemde migratiegolven. Begin juli komt een piekje voor dat vermoedelijk hier ontpopte vlinders weergeeft, resulterend uit de migratie in april (zie histogram). Dit zou een ontwikkelingstijd van twee en een half tot drie maand betekenen. Einde augustus kwam de grootste piek voor. Dit waren duidelijk hier opgegroeide dieren, ontstaan uit de tweede migratie in juni. Deze hypothese wordt ondersteund door de vondst van een volwassen rups op 23 juli te Lembeke (C. Bruggeman), die begin september ontpopte. Hier tellen we dus 2 maanden als ontwikkelingstijd. Dit is vergelijkbaar met de ontwikkelingstijd die we in de zomer van 1995 hanteerden. In het najaar kwamen nog flinke aantallen voor, mogelijk een partiële vervolgeneratie. Een eveneens plausible hypothese voor najaarsdieren is echter dat het om vlinders gaat die nog voldoende nectar vinden om in leven te blijven. Kweekexperimenten in laboratorium-omstandigheden leerden ons dat de pijlstaart tot 4 maand kan leven als voeding permanent beschikbaar is (Kelber 1996). Dit zou meteen het aantal late herfstwaarnemingen dit jaar verklaren. In oktober werden nog liefst 40 vlinders gezien tot 22 oktober te St.-Denijs (G. Glabeke). Erg uitzonderlijk was het voorkomen van twee vlinders in november: op 23 november te Nivelles (T. Dewitte) en te Clermont-lez-Walcourt (J. Doucet). Dit is meteen de uiterste datum dat in ons land ooit een kolibriepijlstaart werd gesignaleerd. Het exemplaar te Clermont-lez-Walcourt zocht beschutting in een garage, wat een poging tot overwintering suggereert. Er was toen reeds sprake van sneeuw en de dag ervoor werd de laagste temperatuur van november opgetekend. De mogelijkheid tot overwintering werd in 1997 bevestigd door een waarneming op 11 maart te Malmédy (S. Giët) en de dag nadien te Maldegem (D. Van De Keere). Opvallend was weerom de enorme variatie aan bloemen die de vlinder bezoekt, met een voorliefde voor blauwe tinten. Fundamenteel onderzoek werd hierover bij *M. stellatarum* uitgevoerd in Duitsland (Kelber, 1996). Naast de aangeboren voorkeur voor blauw, blijkt dat de soort kan aangeleerd worden om bloemen met bepaalde kleurtinten te bezoeken of juist te mijden. Het bleek zelfs dat pas na succes op de soorteigen kleurvoorkeur - eventueel op de aangeleerde kleur- de vlinder spontaan op zoek gaat om ook ander kleuren te bezoeken. De voor een vlinder opmerkelijk goede leercapaciteit zou de soort in staat

stellen vlug een nectarbron te zoeken in streken die hem niet eigen zijn. Dit wil zeggen, na migratie leert de vlinder vlug welke hem onbekende bloemsoorten aan zijn zeer grote nectarbehoefte kunnen beantwoorden (Kelber, 1996). Dit maakt dat de kolibriefvlinder zich met succes kan aanpassen in zijn nieuwe leefwereld.

Vindplaatsen: **Ant.**(7): Dessel, Meer, Poppel; **Bra.**(24): Anderlecht, Korbeek-Lo, Loonbeek, Neerijse, Nivelles, Puurs, Tubize, Vorst, Wemmel; **Hen.**(2): Estinnes-au-Mont; **Lim.**(5): Kinrooi, Maasmechelen, Ophoven, Veldwezelt; **Luik.**(27): Ensival, Lanaye, Lixhe, Petit-Rechain, Stockay, Visé, Wandre, Waremmes, Wonck; **Lux.**(5): Marbehan, Ste.-Marie-sur-Semois; **Nam.**(27): Anseremme, Belvaux, Dinant, Frey, Gimmée, Han-sur-Lesse, Mariembourg, Petigny, Presgaux, Rochefort, Vaucelles, Vierves-sur-Viroin, Walcourt; **O.Vl.**(81): Aalter, Bellem, Borsbeke, Daknam, Drongen, Elversele, Haaltert, Hamme, Knesselare, Lembeke, Maldegem, Nevele, Ronse, Sinaai, Ussel, Waasmunster, Wetteren; **W.Vl.**(208): Assebroek, Deerlijk, Gijsselsbrechtegem, Gullegem, Harelbeke, Ieper, Koksijde, Kortrijk, Loker, Moen, Nieuwkerke-Heuvelland, Poperinge, St.-Denijs, Tielt, Vlamertinge, Voormezele, Wenduine, Westouter, Zedelgem, Zeebrugge; **Z.Vl.**(63): Clinge, Heikant, Hengsdijk, Hulst, Kloosterzande, Lamswaarde, Nieuwvliet, Overslag, Schoondijke, Terhole, Terneuzen, Vogelwaarde, Walsoorden; **Fra.**(31): Pont-Ste.-Maxime-sur-Oise, St.-Quentin -en-Tourmont.

***Colias crocea* (Fourcroy, 1785)**

Het eerste exemplaar werd door M. Lambert op 31 mei te Petigny waargenomen. Het tweede op 2 juni en vanaf dan begon een serie tot 17 juni. Deze luzernevlinders kwamen exact voor tijdens de befaamde migratie-periode van ondermeer *V. cardui* en *M. stellatarum*, *A. gamma*, *P. xylostella* en *N. noctuella*. Vanaf 2 juli te Ussel (G. Rappé) kwam een lichte verhoging in de aantallen voor, die verder toenam tot de laatste decade van juli. In augustus kwam een piek voor van hier opgegroeide vlinders. Het hoogste dagtotaal kwam op 18 augustus voor met 71 vlinders. Daarna daalden de aantallen snel (zie histogram). Eind september - begin oktober kwamen nog enkele vlinders voor. Het is niet geheel duidelijk of dit late vlinders zijn dan wel een partiële derde generatie, zoals die ook in 1994 is voorgekomen. Het recordaantal uit 1994 werd dit jaar met 538 nu, meer dan verdubbeld. Hoe ver de vlinders in Noord-Europa doordrongen is nog niet duidelijk. Er zijn ons geen waarnemingen uit Zweden bekend. In Nederland was het aantal iets kleiner met 289 (R. De Vos, e-mail), op 3 september werd een vlinder tot in Friesland gezien (Sinnema 1997).

Vindplaatsen: **Ant.**(17): Dessel, Eindhoven, Geel, Kallo, Meerhout, Minderhout, Rijkvorsel, Turnhout, Weelde; **Bra.**(29): Averbode, Bierbeek, Korbeek-lo, Oud-Heverlee, St.-Jans-Molenbeek, Tubize, Vorst. **Hen.**(20): Bois de Bonsecours, Cerfontaine, Estinnes-au-Mont, Frasnes-lez-Buissenal, Harchies, Hensies, Viesville; **Lim.**(53): Bree, Eigenbilzen, Hocht, Kessenich, Kinrooi, Maaseik, Stokkem, Vroenhoven; **Luik.**(64): Baraque Fraiture, Comblain-au-Pont, Eupen, Lanaye, Loen, St.-Georges-sur-Meuse, Ste.-Cécile, Theux, Wonck; **Lux.**(11): Barvaux-sur-Ourthe, Dampicourt, Latour, Noirefontaine, Torgny; **Nam.**(20): Anhée, Berlaumont, Couvin, Jemelle, Mariembourg, Nismes, Petigny, Presgaux, Vaucelles, Vierves-sur-Viroin; **O.Vl.**(122): Aalter, Aalterbrug, Adegem, Bellem, Drongen, Eeklo, Evergem, Hamme, Harelbeke, Knesselare, Landegem, Maldegem, Merelbeke, Merendree, Sinaai, Ussel, Zomergem; **W.Vl.**(37): Adinkerke, Beernem, Beveren, Brugge, Deerlijk, Diksmuide, Gijsselsbrechtegem, Gistel, Gullegem, Harelbeke, Hoogdele, Ichtegem, Ieper, Nieuwkerke-Heuvelland, Nieuwpoort, Roksem, St.-Denijs, Wervik, Zeebrugge; **Z.Vl.**(166): Axel, Clinge, Hulst, Lamswaarde, St.Jansteen, Terneuzen, Zaaamslagveer; **Fra.**(6): Baie de Somme, Cap Griz-Nez.

***Colias hyale* (Linnaeus, 1758)**

De gele luzernevlinder was iets nadrukkelijker aanwezig dan we dit de laatste jaren gewoon waren. Vooral West-Vlaanderen scoorde goed in de waarnemingen. De eerste twee vlinders zag H. Kinders op 19 mei te Torgny. Aldaar kan ook *C. alfacariensis* voor verwarring zorgen. Te Lembeke trof C. Bruggeman een vrouwtje dood aan op 9 juni. De meeste vlinders werden echter gedurende de eerste helft van augustus gezien, het laatste ex. te Roksem op 5 september (L. Bruneel).

Vindplaatsen: **Lim.**(3): Hocht, Kinrooi; **Lux.**(6): Torgny; **O.Vl.**(1): Lembeke; **W.Vl.**(8): Adinkerke, Gistel, Roksem; **Fra.**(5): Pont-Ste.-Maxenxe -sur-Oise.

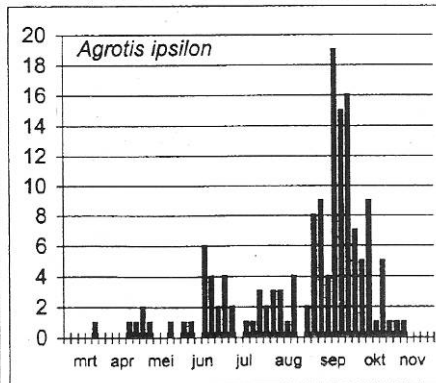
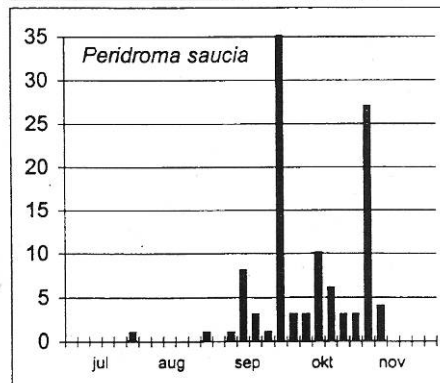
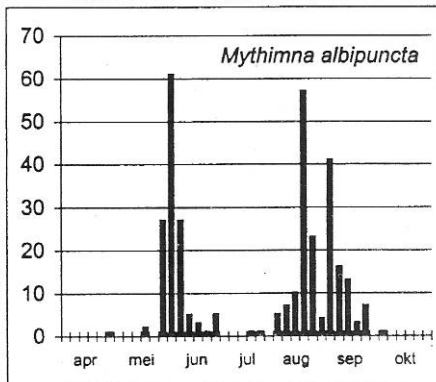
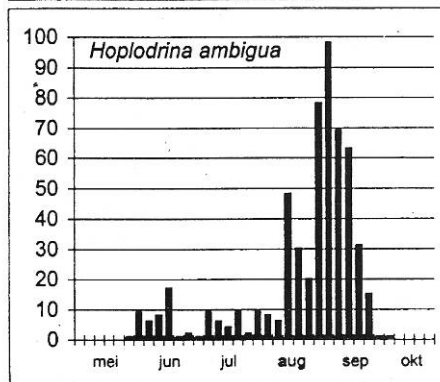
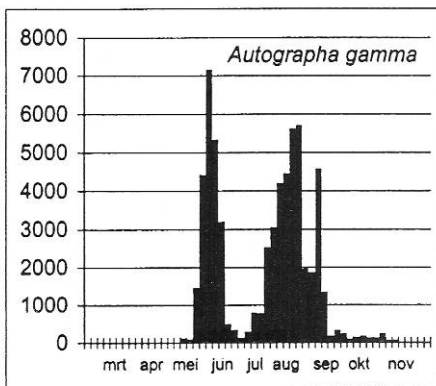
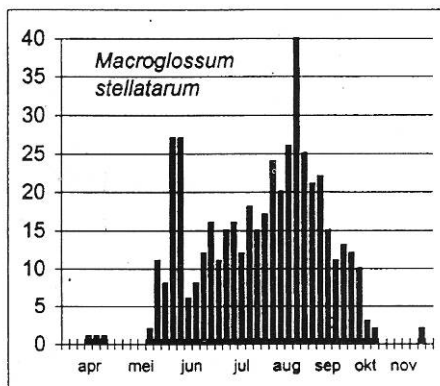

Fig. 8-13: Histogram per pentade van *Macroglossum stellatarum*, *Autographa gamma*, *Hoplodrina ambigua*, *Mythimna albipuncta*, *Peridroma saucia* en *Agrotis ipsilon*.

***Lampides boeticus* (Linnaeus, 1767)**

Twee waarnemingen van deze voor ons land zeldzame Lycaenide. Beide werden gesignaleerd door E. Gonissen: een vrouwtje te Weris op 20 juli en een mannetje te Dinant op 25 juli. Het was reeds 10 jaar geleden dat nog een vlinder werd gerapporteerd.

Vindplaatsen: **Nam.(1):** Dinant; **(Lux.):** Weris.

***Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758)**

De inmiddels traditionele overwintersaars werden dit jaar reeds in januari gezien: op 8 januari te St.-Pieters-Woluwe (S. Bedoret) en een tweede te Gullegem op 15 januari (J. Vervaeke). Februari telde 4 waarnemingen, die wellicht bij de overwintersaars kunnen gerekend worden: de 7de te Brecht (D. Van der Poorten), 10de te Gent (S. Spruytte) en op 27 februari te St.-Denijs (G. Glabeke). De waarnemingen van eind maart zijn wellicht anders te interpreteren. Op 23 maart zag R. Seiller te Seraing een exemplaar in de vlucht en op 25 maart zag W. Troukens te Dilbeek een atalanta noordwaarts vliegen. Vanaf 22 maart waren immers diverse trekvlinders in Engeland op de zuidkust beland: Hieronder zelfs een *V. cardui* die in een lichtval is aangetroffen. Andere soorten waren er *P. xylostella*, *N. noctuella*, *A. ipsilon*, *P. saucia* en *A. gamma*, die we alle later in België zouden tegenkomen. De meteorologische situatie geeft ons de indruk dat migratie mogelijk was; tussen 19 en 24 maart waren er maritieme luchtstromingen van zuiderse oorsprong. Vermoedelijk was deze eveneens verantwoordelijk voor de enkele exemplaren die in de loop van de eerste helft van april gezien zijn. Een duidelijke migratie had plaats in de laatste decade van die maand, toen tropische stromingen ons weer beïnvloedden. In Engeland werd toen eveneens op tal van plaatsen *V. atalanta* gerapporteerd op de zuidkust. Er werd bij ons een kleine piek genoteerd de eerste dagen van mei. Eind mei tot half juni een duidelijke migratiegolf, samenvallend met deze van *V. cardui*. Er werden actieve migranten gemeld op 2 juni te Roeselare (R. Debruyne), op 3 juni te Anderlecht (W. Troukens), op 4 juni te Merchtem (O. Van de Kerkhove), verder nog op 8 juni te Poperinge (C. Develter) en 16 juni te Ophoven (M. Opendacker). Er werden in die periode eveneens puntgave vlinders gemeld, deze waren mogelijk reeds afstammelingen van de eerste migranten uit maart. Een prachtige zomergeneratie, voorkomend uit de migranten van juni, gaf een top begin augustus, ongeveer 2 maanden na de migranten (zie histogram). In deze periode meldde F. Sueur in de Baie de Somme reeds de eerste remigrant, die per tientallen naar het zuiden vlogen; hij zag hetzelfde fenomeen nogmaals op 16 augustus. Deze laatste dag werd tevens ons hoogste dagtotaal opgetekend en was er een opmerkelijk smalle piek te zien in het histogram. Mogelijk heeft remigratie hier een zekere rol in gespeeld. De aantallen lopen nog verder tot goed in oktober en zelfs november zag nog 16 vlinders. Remigratie werd gemeld op 5 oktober te Kinrooi (G. Pierloot), 23 oktober te Gullegem (J. Vervaeke) en 1 november te Estinnes-au-Mont (S. Dupont). De laatste vermelding kwam van T. De Witte uit Mariembourg op 13 november. Met 12249 vlinders sprokkelde we drie opeenvolgende jaren mooie cijfers.

Per provincie, de aantallen zijn bedoeld om een beeld te vormen over de werkzaamheden van onze medewerkers: Ant.(204); Bra.(566); Hen.(85); Lim.(490); Luik(337); Lux.(73); Nam.(273); O.Vl.(3692); W.Vl.(3810); Z.Vl.(1376); Fra.(305); Niet vermeld (482).

***Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758)**

S. Dupont zag de eerste vlinder op 15 april te Estinnes-au-Mont. Omstreeks deze tijd kregen we eveneens andere migranten op bezoek, zoals *M. stellatarum*, *A. ipsilon* en *V. atalanta* (zie tabel 1). C. Taymans vermeldde op 24 en 25 april tijdens zijn vakantie in dept. Gard (Zuid-Frankrijk) grote aantallen vlinders migrerend, hij noteerde gedurende een half uur 60 vlinders per minuut. In dezelfde dagen bereikten dagelijks vlinders België en Engeland. Een mooier voorbeeld van migratie dan juni 1996 hebben we zelden meegemaakt. Bovendien was het migratie-fenomeen voor iedereen duidelijk: snel naar

het noorden vliegende vlinders, op 2-5 m hoogte over alles heen, met een zenuwachtige vlucht. De migratie begon mooi synchroon met maritieme luchtstromingen van zuidelijke oorsprong. Tot 11 juni lag een depressie boven IJsland, die warm en droog weer bepaalde. Dagelijks waren toen massale aantallen migrerende vlinders gemeld. De pieken zwelden aan tot bijna 12.000 stuks, zowel gedurende de tweede als derde pentade van juni (zie histogram). Op amper 5 dagen tijd evenaarden we aantallen die we anders slechts gedurende een gans (record)jaar halen! Hetzelfde fenomeen werd overal in Noord- en West-Europa gemeld. Getuigenissen van migrerende vlinders langs de kusten van Corsica en in de hoge Alpen omstreeks dezelfde periode, duiden aan dat het om vlinders ging die uit Afrika kwamen. J. Barou vermeldde uit Frankrijk (Côte d'Or) dat de rupsen schadelijk waren opgetreden in een cultuur van zonnebloemen, een merkwaardige voedselplant voor deze vlinder. Op 14 juli stelde hij vast dat het grootste deel van de poppen, die in een naburig korenveld waren te vinden, reeds waren ontpopt. Zo blijkt dat de vlinder bij massa-optreden niet te kieskeurig is wat zijn voedselplant betreft. In dezelfde dagen werden in België nog honderden rupsen op akkerdistel en wegdistel gevonden te Ieper en Nieuwkerke-Heuvelland (S. Spruytte). W. Troukens vond eveneens een rups op een ongewone voedselplant: heeblaadjes (*Pulicaria dysenterica*). Einde juli ontpopten bij S. Dupont vlinders die hij als rups op distel had gevonden midden juli. De top van de vervolgeneratie kwam in België precies anderhalve maand na de top van migranten. Begin augustus moet massale ontpopping plaats gevonden hebben. Geheel augustus lang vlogen de vlinders talrijk op *Buddleia*, *Eupatorium* enz. In september daalden de aantallen in verhouding snel. Remigratie werd herhaaldelijk waargenomen vanaf 1 augustus te Ophoven (M. Opdenacker) tot half oktober, te Estinnes-au-Mont (S. Dupont). Tegelijk met de atalanta vlogen op 16 augustus ook een tiental distelvlinders richting zuiden te Baie de Somme (F. Sueur). In oktober hadden we toch nog 125 waarnemingen, wat minder goed blijkt uit het histogram, vanwege de hoge aantallen in de rest van het jaar. De voorjaarsgeneratie was dus veruit de grootste in aantal. Met het enorme aantal van meer dan 55.500 vlinders vermenigvuldigen we het vorige record uit 1988 met een factor 8.

Per provincie: Ant.(1773); Bra.(1766); Hen.(541); Lim.(2127); Luik(1605); Lux.(406); Nam.(768); O.Vl.(14.921); W.Vl.(11.047); Z.Vl.(12.220); Fra.(1192).

***Orthonama obstipata* (Fabricius, 1794)**

In 1996 werd deze spanner door J. Brusselle aangetroffen te Ursel op 18 augustus.

Vindplaats: O.Vl.(1): Ursel.

***Autographa gamma* (Linnaeus, 1758)**

De gamma-uil kende eveneens een explosief jaar met meer dan 61000 stuks. Daarmee doen we het record uit 1994 nog eens over. Een wezenlijk verschil is nu echter het optreden van 2 pieken in het histogram. In 1994 lag het zwaartepunt vooral in de zomer met erg weinig vlinders in het voorjaar (Vanholder 1995). In 1996 lag de grootste aanvlucht in juni (zie histogram); we telden einde juni reeds 30% van het jaartotaal. Het hoogste dagtotaal lag op 9 juni met 2805 vlinders. De eerste *A. gamma* werd door K. Janssens in Antwerpen op 8 maart gezien. Een dood maar gaaf exemplaar werd gevonden op een binnenkoer, mogelijk ontpopt op een beschutte plaats. Er zijn wellicht evenveel gamma-uiltjes op trek geweest als distelvlinders. Enkel is dit bij de distelvlinder, die bijna uitsluitend overdag actief is, beter opgevallen. Verschillende medewerkers stuurden krantenknipsels waaruit bleek dat de rupsen van de gamma-uil in de zomer schade veroorzaakten aan cultuurgewassen. Op 5 augustus rapporteerde R. Debruyne het ontpoppen van een gamma die hij als rups op zijn erwten had gevonden. Vanaf augustus begonnen de aantallen weer te stijgen; ze bereikten een piek van hier geboren uiltjes in

het midden van deze maand. L. Bruneel vond op 14 augustus duizenden dode vlinders op de vloedlijn in Nieuwpoort. De dag ervoor was er storm op zee. In Nederland (Terschelling en Ameland) werden op 16 en 17 augustus massa's aangespoelde gamma-*uilen* geteld; men hanteerde er een getal van 2,5 miljoen ex. (R. De Vos, e-mail). Op deze dagen meldden we bij ons remigratie van o.a. *V. cardui* en *V. atalanta*. In de herfst hielden de aantallen nog lang stand en november had nog 28 vlinders, de laatste zat op 16 november te Amay voor de ingang van de garage van J. M. Vanden Berghe.

Per provincie, enkel tentatief voor de activiteit van de medewerkers: Ant.(2507), Bra.(2361), Hen.(327), Lim.(3798), Luik (1775), Lux.(727), Nam.(817), O.Vl.(16.599), W.Vl.(16.767), Z.Vl.(18.163), Fra.(1068).

***Heliothis peltigera* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Evenals in 1994 werd het een bijzonder jaar voor deze soort. A. De Turck meldde het eerste exemplaar reeds op 17 juni te St.-Jans-Molenbeek. De nakomelingen waren veel talrijker; G. Thoné meldde de eerste op 17 augustus op U.V.-licht op de vijfde verdieping van het appartement te Nieuwpoort. De soort werd gedurende de volgende dagen op diverse plaatsen waargenomen, steeds binnen een strook van 100 km breedte langsheen het kustgebied. Deze strook liep tot op de Zweedse zuidwestkust waar eveneens eind augustus - begin september een paar waarnemingen bekend waren. Op 4 september werd een vlinder door R. Guinez te Vorst gezien. Het laatste ex. geeft W. Van de Maele door te Deerlijk op 9 september, foeragerend op Afrikaantjes (*Tagetes* sp.).

Vindplaatsen: Bra(2): St.-Jans-Molenbeek, Vorst; O.Vl.(1): Ussel; W.Vl.(3): Deerlijk, Nieuwpoort; Z.Vl.(2): Hulst, St.-Jansteen; Fra(1): Pont St.-Maxence-sur-Oise.

***Helicoverpa armigera* (Hübner, [1808])**

Dit jaar weerom één exemplaar: op 22 augustus werd te Ussel door J. Brusselle zowel een *H. peltigera* als een *H. armigera* vermeld.

Vindplaats: O.Vl.(1): Ussel.

***Spodoptera exigua* (Hübner, [1808])**

Er bereikte ons enkel een namelding van een vlinder uit 1995. B. Soyez ving deze uil op 10 augustus 1995 te Jemeppe-sur-Sambre. Het is vreemd dat we in 1996 geen vlinders zagen want ze waren in Engeland sedert begin juni aanwezig, met een piek van 94 exemplaren op 19 juni. In augustus kwamen vervolgens nog meer exemplaren voor met de eerste waarnemingen in Zweden op 23 augustus.

***Mythimna vitellina* (Hübner, [1808])**

Slechts één vlinder. Een waarneming met wel een bijzonder karakter. Tijdens éénzelfde lichtvangst te Esneux op 24 oktober ving P. Cluck *Proxenus hospes* (Freyer, 1831), een nieuwe soort voor de Belgische fauna. Deze datum is tevens de uiterste datum voor *M. vitellina* in België.

***Mythimna unipuncta* (Haworth, 1809)**

Zoals in 1995, werden ook in 1996 enkel door M. Gillard vlinders gemeld. Hij ving het eerste ex. op licht op 2 juli te Presgaux, verder nog ex. op 6 en 7 juli, een vierde te Vierves op 4 juli. Het is wel opmerkelijk dat de vlinder steeds in deze streek opduikt. Komt dit wegens haar gunstige ligging voor migratie - de route van Rhone naar Maas - of is de vlinder tot op die hoogte inheems? Vermeldenswaardig zijn tevens de vroege vangdata.

Vindplaatsen: Nam.(4): Presgaux, Vierves.

***Peridroma saucia* (Hübner, [1808])**

Een topjaar met het tienvoudige van de normale aantallen, die zelden 10 stuks per jaar overschrijden. Het eerste ex. werd door K. Janssens te Zwijndrecht op licht aangetroffen

op 31 juli. Dit was de voorbode van een zeer geslaagde najaarsgeneratie waarvan de eerste vlinder door A. De Turck te Wenduine op smeer werd aangetroffen op 31 augustus. Vanaf 15 september beginnen dan volop waarnemingen binnen te lopen (zie histogram). Het hoogste aantal werd op 28 september te Wenduine gezien: A. De Turck had er op smeer op 1 avond liefst 35 exemplaren, soms tot 5 op eenzelfde boom. Een groot aantal vlinders kwam nog eind oktober voor, tussen 24 oktober en 4 november. In deze periode meldde A. De Turck een tweede piek van 21 exemplaren op 1 november. Het laatste exemplaar, eveneens te Wenduine, op 9 november op smeer. Op 111 exemplaren in België zijn er 100 op smeer aangetroffen; dit verklaart waarom slechts 9 personen de vlinder meldden. Een wijfje, gevangen op 8 oktober te Haaltert, legde eitjes af.

Vindplaatsen: **Ant.(4):** Poppel, Zwijndrecht; **Bra.(1):** St.-Jans-Molenbeek; **Lim.(1):** Maasmechelen; **Luik.(1):** Esneux; **Lux.(1):** Marbehan; **Nam.(1):** Franc-Waret; **O.Vl.(11):** Eeklo, Haaltert, Ussel; **W.Vl.(91):** Koksijde, Wenduine.

Agrotis ipsilon (Hufnagel, 1766)

De *ipsilon*-uil was al zeer vroeg in het jaar present. Op 23 maart lokte A. De Turck een mannetje op smeer te Wenduine, de vroegste datum voor deze uil in ons land. In die periode was er evidentie voor een beperkte migratie, gekenmerkt in het voorkomen van een paar andere trekvlinders (zie tabel 2.). Gegevens uit Engeland bevestigen eveneens deze migratie gesteund door zuidelijke luchtstroming. In de tweede trekperiode van 1996, met name medio april met tropische luchtstroming, werd een volgend exemplaar waargenomen tijdens een nachtvangst te Lanaye (E. Stassart & B. Vanholder). In de volgende dagen volgden meer vlinders te Haaltert, Maasmechelen en Wenduine. Opvallend is dat deze data meermaals samenliepen met waarnemingen van *V. atalanta* en *P. xylostella*. Tijdens de juni-migratie ontbrak *A. ipsilon* evenmin in het migratiepatroon. De zomer en het najaar leverden de opvolggeneraties, die elkaar overlaptten. Nooit echter werden op dezelfde plaats grote aantallen gezien. De belangrijkste aantallen werden eind september opgetekend (zie histogram) met het hoogste dagtotaal op 20 september. Oktober kende toch nog 28 vlinders en de waarnemingen eindigden op 1 november te Haaltert (B. Vanholder) en op 8 november te Marbehan (J.L. Renneson). Met 150 stuks een eerder gewoon jaar, het merendeel kwam uit Oost- en West-Vlaanderen. Voor zover dit opgegeven werd zijn er op smeer 25 ex. gevangen en op licht 60. Dit is opvallend verschillend met de voorgaande jaren toen nog het merendeel op smeer gevangen werd.

Vindplaatsen: **Ant.(7):** Antwerpen, Poppel, Zwijndrecht; **Bra.(1):** Heverlee; **Hen.(1):** Chimay; **Lim.(12):** Maaseik, Maasmechelen, Ophoven; **Luik(3):** Lanaye, Lixhe, Wonck; **Lux.(1):** Marbehan; **Nam.(11):** Dinant, Han-sur-lesse, Presgaux; **O.Vl.(72):** Assenede, Daknam, Eeklo, Haaltert, Hamme, Hamme- St.-Anna, Knesselare, Ussel, Zomergem; **W.Vl.(42):** Deerlijk, Oedelem, Ruiselede, St-Denijs, Wenduine, Wingene.

Chrysodeixis chalcites (Esper, 1789)

Het weze in het bijzonder opgemerkt dat in 1996 geen enkel exemplaar werd opgetekend. T. Garrevoet kon zelfs met behulp van het feromoon, in een gekende vindplaats, geen enkele vlinder vaststellen. Dit terwijl het vorig jaarverslag nog een kaartje bevatte (Vanholder 1996) dat mogelijke uitbreiding liet veronderstellen in België. Zijn de bestaande "populaties", al dan niet in serres, verdwenen? Nederland telde daarentegen nog 23 vlinders (R. De Vos, e-mail).

Dwaalgasten en zwervers

Lozotaeniodes formosana (Geyer, [1830])

Deze bladroller begint goed herkend te worden door onze medewerkers: liefst 36 ex., enkel 1992 deed beter. Er kwamen weer wat nieuwe vindplaatsen bij. Het eerste ex. werd door H. Kinders gemeld op 27 juni te Hamme en een tweede te Lokeren op 5 juli. Rond half juli kwam de grootste dichtheid voor, met een maximum van 8 op 16 juli op 3

verschillende plaatsen: Haaltert, Lokeren en Wenduine. Een vlinder werd nog op 30 juli te Hamme gezien. De laatste was ongewoon laat: Haaltert in de lichtval op 20 augustus, een nieuwe uiterste datum.

Vindplaatsen: **Ant.(2)**: Poppel, Weelde; **Bra(1)**: Vorst; **Lim.(1)**: Zutendaal; **O.VI.(22)**: Haaltert, Hamme, Lokeren; **W.VI.(10)**: Bredene, Ruiselede, Wenduine, Wingene.

***Diasemia reticularis* (Linnaeus, 1761)**

Op 2 plaatsen is deze Pyralide weer gevonden. J.L. Renneson vond 7 vlindertjes op 1 juli te Rossignol, waar de soort in het verleden meermaals werd opgemerkt. A. Artoisenet verstoorde overdag 3 vlindertjes te Bruly op 28 juli.

Vindplaatsen: **Lux.(7)**: Rossignol; **Nam.(3)**: Bruly.

***Hemaris fuciformis* (Linnaeus, 1758)**

Een zeer goed jaar met 88 vlinders en 10 rupsen. Er waren zelfs enkele ex. van een tweede generatie. Al heel vroeg zag W. Vandenbrande een vlinder te Resteigne. S. Wullaert zag de tweede te Thilay op 16 mei. Er volgden dagelijks waarnemingen vanaf 31 mei tot half juni (zie histogram). Het hoogste dagtotaal werd bereikt op 8 juni met 17 vlinders op 4 verschillende plaatsen. Laatste vlinder van de eerste generatie te Ensival op 26 juni (J. Chapelle). Rupsen zijn op *Lonicera* aangetroffen door M. Gillard te Presgaux en Couvin tussen 2 en 31 juli. Vlinders van de tweede generatie vlogen te Pont Ste.-Maxence-sur-Oise tussen 2 en 8 augustus (A. Leveque). In België werd het enige ex. van deze generatie te Mol gemeld op 5 augustus.

Vindplaatsen: **Ant.(1)**: Mol; **Luik(38)**: Barvaux, Comblain-au-Pont, Durbuy, Ensival, Theux; **Lux.(5)**: Biron, Resteigne, Villers-sur-Lesse, Virton; **Nam.(35 + 10 rupsen)**: Couvin, Han-sur-Lesse, Presgaux, Roly, Vierves-sur-Viroin; **Fra.(9)**: Pont Ste. Maxence-sur-Oise, Thilay, Velosnes.

***Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772)**

In 1996 maakte de soort een goed jaar mee en zette haar uitbreiding verder. Hoewel we net geen absoluut record hadden, is 19 stuks op 1991 na het hoogste aantal. In 1991 echter werden de 20 vlinders op 1 enkele plaats gezien, terwijl de soort in 1996 op verschillende vindplaatsen voorkwam, zonder uitzondering nieuwe vindplaatsen voor België. Vooral de uitbreiding in de provincies Luxemburg en Namen waren opvallend; hier werd de pijlstaart voornamelijk in volledig nieuwe UTM-hokken opgemerkt (zie verspreidingskaart). Het eerste exemplaar werd door E. Stassart op 15 mei te Lamorteau gezien en hij meldde een tweede te Lixhe op 22 mei. In het Luikse is dit pijlstaartje dus nog steeds present. K. Janssens ving *P. proserpina* in Laplaigne op 25 mei. Opgemerkt was het voorkomen van liefst 7 exemplaren bij valavond foeragerend te Han-sur-Lesse op 5 juni (E. Stassart en F. Bivert). Op dezelfde dag lokte B. Soyez een vlinder op HPL te Jemeppe-sur-Sambre. De laatste 2 vlinders werden te Han-sur-Lesse gezien op 17 juni. Rupsen werden eveneens gevonden: een volgroeide rups te Wépion op 16 juli (B. Misonne) en twee volgroeide rupsen te Marbehan op 22 juli (J.L. Renneson). *P. proserpina* heeft dus zijn populaties in België goed weten uit te breiden. Het verdient zeker aanbeveling om er in 1997 verder naar uit te kijken; de vlinders vliegen vooral in de schemering op allerlei bloemen: zenegroen, koekoeksbloem, silene, kamperfoelie, enz. De rupsen zijn eveneens slechts vanaf de vooravond actief en worden gevonden op wilgeroosje (*Epilobium angustifolium*) en basterdwederik (*Epilobium* sp.).

Vindplaatsen: **Hen.(1)**: Laplaigne; **Luik (3)**: Awirs, Lixhe, Wonck; **Lux.(2 + 2 rupsen)**: Attert, Lamorteau, Marbehan; **Nam.(10 + 1 rups)**: Han-sur-Lesse, Jemeppe-sur-Sambre, Wépion.

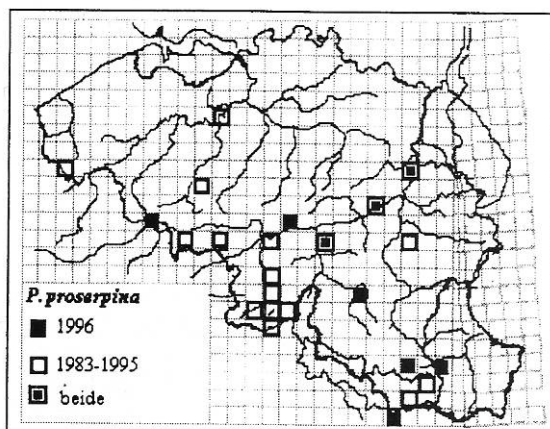

Fig. 14: Vindplaatsen in België van *Proserpinus proserpina*.

***Hyles euphorbiae* (Linnaeus, 1758)**

Alle waarnemingen (uitsluitend rupsen) kwamen uit de kuststreek. D. Bonte (1997) telde op 12 augustus in De Panne 82 rupsen op zeewolfsmelk (*Euphorbia paralias*). De volgende dag resp. 63 en 50 rupsen in Koksijde en Oostduinkerke. F. Sueur trof op 16 augustus 2 rupsen aan te St. Quentin-en-Tourmont. De laatste rupsen werden te Oostduinkerke op 25 augustus en 7 september gevonden. De kolonie aan onze Belgische kust houdt dus nog stand.

Vindplaatsen: W.VI.(205 rupsen): De Panne, Koksijde, Oostduinkerke; Fra(2 rupsen): St.-Quentin- en -Tourmont.

***Hyles gallii* (Rottemburg, 1775)**

De aantallen namen fel af. Betekent dit dat lokale populaties stilaan hun toevlucht elders zoeken, of wordt er niet meer met evenveel aandacht gezocht naar de rupsen? Er werden 4 vlinders aangetroffen. Twee werden overdag gezien door T. Verwaest op de Baraque de Fraiture op 9 juni, ze foerageerden op waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*). Op 11 juni foerageerde bij J.L. Renneson een vlinder overdag te Marbehan. De laatste werd gelokt door de HPL-lamp van S. Wullaert op 14 juni te Virton. De rupsen werden enkel door P. Cluck gemeld: 5 volgroeide rupsen te Xhoffraix op 19 augustus en 6 zeer kleine op dezelfde dag te Spa. Op 6 september te Spa nog 6 volgroeide rupsen. Een kweek uit in 1995 in het wild verzamelde rupsen, die in natuurlijke omstandigheden als pop overwinterden, was bij P. Cluck volledig geslaagd: ongeveer 20% is nog in 1995 uitgeslopen de rest ontpopte tussen 26 mei en 17 juli 1996.

Vindplaatsen: Lux.(2 imago's): Marbehan, Virton; Luik (2 imago's + 17 rupsen): Baraque de Fraiture, Spa, Xhoffraix.

***Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758)**

De koningspage werd weerom gezien op drie van zijn biotopen in België. Twee exemplaren op 30 mei, de meeste in juni en het laatste op 7 juli.

Maandtotalen: mei 2, juni 6, juli 1.

***Papilio machaon* (Linnaeus, 1758)**

1996 was een redelijk goed jaar voor de koninginpage. Uit diverse plaatsen in Vlaanderen kwamen waarnemingen. Er waren twee generaties met de eerste vlinder op 2 juni te Ornes (H. Nagel). De volgende dag werd te Hulst een vlinder gezien. Einde van deze maand werden rupsen gevonden, meestal op peenloof. Vanaf midden juli vloog de

tweede generatie met een top rond medio augustus. De laatste vlinder vloog op 25 augustus te Hulst (EVA). Eind augustus werden weerom rupsen aangetroffen te Merchtem (O. Van De Kerkhove), Anderlecht (W. Troukens) en Ste.-Marie-sur-Semois (J.L. Renneson). Uit de rupsen in Merchtem ontpopten gedurende hetzelfde jaar nog vlinders.

Vindplaatsen: **Bra.**(46): Anderlecht, Dilbeek, Itterbeek, Merchtem, Oud-Heverlee, St.-Jans-Molenbeek, Waanrode; **Hen.**(1): Mont-saint-Aubert; **Lim.**(27): Kanne, Kessenich, Kinrooi; **Luik**(3): Visé; **Lux.**(43): Dampicourt, Marbehan, Ste.-Marie-sur-Semois; **Nam**(4): Belvaux; **O.Vl.**(5): Bellem, Dendermonde, Hansbeke, Ursel; **W.Vl.**(10): Deerlijk, Kanegem, St.-Denijs; **Z.Vl.**(19): Axel, Biervliet, Emmadorp, Hoek, Hulst, Lamswaarde, Sas van Gent, Sluiskil, St.-Jansteen; **Fra.**(1): Omes.

Aporia crataegi (Linnaeus, 1758)

Het jaar begon op 7 juni te Ste.-Marie-sur-Semois met drie groot geaderde witjes. Twee dagen later meldde J.L. Renneson er reeds 17 vlinders. Het enige exemplaar buiten de normale biotopen, foerageerde op *Centranthus ruber* in Harelbeke op 10 juni. In 1990 werd het groot geaderd witje eveneens in Harelbeke gevonden. Deze vindplaats verdient toch enige aandacht in de toekomst. Gedurende de volgende dagen werden de grootste aantallen opgetekend, het hoogste dagtotaal op 14 juni. Vanaf 20 juni nemen de aantallen fel af en in juli werden nog slechts enkelingen gezien. De laatste op 20 juli te Grumelange (B. Soyez) en te Ste.-Marie-sur-Semois (J.L. Renneson).

Vindplaatsen: **Lux.**(104): Grumelange, Houdrigny, Les Bulles, Marbehan, Meix-devant-Virton, Moyen, Ste.-Marie-sur-Semois, Villers-sur-Lesse, Virton, Wissembach; **Nam**(15): Han-sur-Lesse. **W.Vl.**(1): Harelbeke.

Polyommatus (Lysandra) coridon (Poda, 1761)

Een mannetje van dit blauwtje werd te Vorst aangetroffen op 23 augustus (R. Guinez). Dit is ver buiten het normale biotoop, een bewijs dat deze soort wel eens op de dool gaat. De andere waarnemingen komen van de vertrouwde kalkrijke hellingen, het liefkoosde biotoop. Daar is de soort gewoonlijk talrijk te vinden: 9 exemplaren te Torgny op 5 augustus (J.L. Renneson), te Bouvignes op 15 augustus (M. Gillard) en te Poncelle op 27 augustus (J. L. Renneson).

Vindplaatsen : **Bra.**(1): Vorst; **Nam.**(3): Bouvignes; **Lux.**(12): Poncelle, Torgny.

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758)

Na de eerste vermeldingen, vanaf 10 juli, uit de biotopen waar de keizersmantel inheems is, volgde een ex. op 22 juli te Ursel. M. Van Opstaele stelde reeds enkele jaren dat de populatie zich in de regio uitbreidde. In 1996 werd dit bevestigd: op 3 augustus te Moerbrugge (F. Jonkheere), op 4 augustus te Eeklo (F. Vandenbossche) en Ursel (G. Rappé), op 8 augustus te Beernem (G. Wieme), op 14 augustus te Eeklo en een laatste op 16 augustus weer te Ursel (M. Van Opstaele). In Zeeuws-Vlaanderen werden eveneens verschillende vlinders als zwerver opgemerkt: op 5 augustus te Hedwigpolder (E. Taelman) en 12 augustus te Hengstdijk (W. Prinsen). Moet dit gezien worden als verdere uitbreiding? De laatste was een vrouwtje te Lixhe op 22 augustus. E. Stassart vermeldde dat dit slechts het tweede exemplaar was dat hij in zijn tuin zag op 15 jaren.

Vindplaatsen: **Luik**(5): Barvaux, Lixhe; **Nam.**(3): Dourbes, Presgaux; **O.Vl.**(6): Eeklo, Ursel; **W.Vl.**(2): Beernem, Moerbrugge; **Z.Vl.**(4): Hedwigpolder, Hengstdijk.

Issoria lathonia (Linnaeus, 1758)

Van de kleine parelmoervlinder werden grotere aantallen gerapporteerd dan in 1995. Vooral aan de westkust was het voorkomen opvallend, maar ook de populaties in Luik schijnen zich uit te breiden; de enige vroege vlinders zijn daar gemeld door E. Stassart in Lanaye op 20 en 21 april. Het waren kleurfrisse exemplaren. Op 10 juni startte de zomergeneratie voor de soort in Grivegnée. De eerste vlinders aan de kust vlogen vanaf

25 juni in De Panne. Dit was het begin van een indrukwekkende serie die door D. Bonte (1997) werd signaleerd. Dit bevestigt de enkele waarnemingen uit 1994 en 1995, toen ze er terug opdoken na jarenlange afwezigheid. In Frankrijk meldde A. Leveque overigens hetzelfde massaal voorkomen te Pont Ste.-Maxence-sur-Oise. De gehele zomer zijn in de kuststreek vlinders bemerkt met het hoogste dagtotaal op 1 september. De laatste vlinder aan onze kust werd op 10 oktober door D. Bonte in De Panne gezien. Dit is een nieuwe uiterste datum in België.

Vindplaatsen: **Luik(21):** Grivegnée, Lanaye, Loën, Wonck; **Lux.(4):** Marbehan, Meix-Devant-Virton, Torgny; **W.VI.(46):** De Panne, Koksijde, Oostduinkerke; **Fra.(47):** Pont Sainte-Maxence-sur-Oise.

Nymphalis antiopa (Linnaeus, 1758)

De migratie uit 1995 had toch her en der sporen nagelaten. We haalden met 36 waarnemingen zelfs meer vlinders dan in 1995, hoewel we niet de gehoopte grote aantallen bereikten die op een herintroductie zouden wijzen. Nochtans waren de zeer droge weersomstandigheden in de winter hiervoor gunstig geweest. Niet langer dan 50 jaren geleden was de rouwmantel in het vroege voorjaar bij ons even talrijk te zien als de citroenvlinder (*G. rhamni*) (P. Cluck, pers med.). Misschien moeten we besluiten dat het geschikte microklimaat voor de soort niet meer aanwezig is. Twee waarnemingen betroffen vlinders in diapauze in de winter; op 6 januari werd te Eeklo een ex. gestoord in een houtmijt. De vlinder werd naar Ursel getransporteerd en er op 14 januari teruggezien (M. Van Opstaele). Met de eerste lentezon kwamen meer overwintersaars uit hun schuilplaatsen; G. Pierloot zag de rouwmantel te Kinrooi op 6, 7 en 9 april en te Maaseik en Rotem op 18 april. L. Dufrain zag een vlinder te Beerse op 15 april. De volgende dag werd in Ursel nog een lentewaarneming bekend op 16 april (E. Van Aelst). Op dezelfde dag zag H. Spijkers ook een vlinder te Goirle, net over de grens met Nederland. S. Wullaert zag in dezelfde periode verschillende exemplaren in Les Hautes Rivières, een streek waar de rouwmantel nog steeds als inheems kan beschouwd worden. In Namen zijn de laatste 2 overwintersaars gezien: 31 mei te Petigny (M. Lambert) en 7 juni te Dourbes (A. Laudelout). De vlinder moet toch in het noorden van het land op enkele plaatsen in staat geweest zijn een populatie te vormen. Dit bewees het voorkomen in de zomer op dezelfde lokaliteiten als in de lente; 20 juli te Bree, 26 juli te Bocholt, 17 augustus te Kinrooi (G. Pierloot), op dezelfde dag nog te Ursel. De laatste vlinder betrof een overwinteraar, te Brugge St. Kruis op 23 oktober (K. Ysellée). Blijkbaar zijn de nog bosrijke streken zoals Noord-Limburg en de regio rond Ursel kanshebbers om populaties te herbergen.

Vindplaatsen: **Ant.(1):** Beerse; **Bra.(1):** Eigenhoven; **Lim.(11):** Bocholt, Bree, Heusden-Zolder, Kinrooi, Maaseik, Rotem, Zolder; **Nam.(2):** Dourbes, Petigny; **O.VI.(5):** Eeklo, Nokere, Ursel; **W.VI.(1):** Brugge St.-Kruis. **Fra.(15):** Les Hautes Rivières.

Nymphalis polychloros (Linnaeus, 1758)

Opvallend was het groot aantal overwintersaars, vooral in Limburg en Zeeuws-Vlaanderen. Dit duidde toch op lokale populaties die geleidelijk aan lijken uit te breiden. Deze opmars in Vlaanderen werd gedurende de laatste jaren steeds duidelijker. Spijtig genoeg nemen onze Waalse collega's niet veel moeite om de grote vos op te tekenen. We hebben er dus geen zicht op of de populaties daar eveneens talrijker waren. G. Pierloot zag de eerste 2 vlinders op 6 april te Kinrooi en zag misschien dezelfde vlinders nog terug op 7 en 9 april. Op 9 april meldde R. Beernaert een eerste te Harelbeke. De soort was nieuw voor het werkgebied "de Gavers". Ze werd er in juli terug opgemerkt, wat kan duiden op het vestigen van een populatie. In Luik zag E. Stassart te Lanaye enkel overwinterende vlinders op 20 en 21 april. De laatste van deze generatie zijn in Linchamps gemeld op 28 april door S. Wullaert. Bijzonder was nog een melding in Zeeuws-Vlaanderen op 9 juni (G. Prang). De zomer generatie startte op 6 juli te

Harelbeke. In Noord-Limburg was eveneens sprake van nakomelingen: op 20 juli te Bree zijn 2 vlinders gezien door G. Pierloot, die ook de laatste twee optekende op 17 augustus te Kinrooi.

Vindplaatsen: **Lim(19)**: Bocholt, Bree, Kinrooi, Maaseik, Rotem, Zolder.; **Luik(3)**: Lanaye; **Nam(1)**: Dourbes; **O.VI. (1)**: Gent; **W.VI.(4)**: Harelbeke; **Z.VI.(5)**: Braakman, Hulst; **Fra.(8)**: Les Hautes Rivières, Linchamps.

***Stegania trimaculata* (De Villers, 1789)**

Enkel te Vorst aangetroffen, waar de soort in 1995 voor het eerst vermeld is. R. Guinez ving een mannetje van de eerste generatie op 1 juni en een vrouwtje van de tweede generatie op 29 juli.

Vindplaats: **Bra.(2)**: Vorst.

***Siona lineata* (Scopoli, 1763)**

Deze spanner werd vooral in zijn normaal biotoop gevonden. H. Nagel zag een ex. overdag reeds op 31 mei te Velosnes en de volgende dag op de Côte St. Germain. Langs Belgische zijde was de soort op 14 juni te Virton bijzonder talrijk volgens S. Wullaert. B. Soyez meldde op 15 juni eveneens een tiental vlinders te Jemeppe-sur-Sambre. Hij stelt dat de soort daar, sinds hij er drie jaar geleden kwam wonen, steeds talrijk te vinden was. Het enige markante feit was een vlinder op 14 juli te St.-Joris-Weert (F. Walterus). Dit is totaal niet in het verwachte biotoop en vermoedelijk ging het om een zwerver. Opmerkelijk is dat een andere "zwerver" in Harelbeke in 1987 eveneens op zo'n late datum in juli werd aangetroffen.

Vindplaatsen: **Bra.(1)**: St.-Joris-Weert; **Nam.(10)**: Jemeppe-sur-Meuse; **Lux.(25)**: Virton. **Fra.(5)**.

***Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763)**

Een zwak jaar, net zoals in 1995. Zelfs in Oost-Vlaanderen, dat gewoonlijk goed scoort in aantallen, werd daarvan slechts een fractie genoteerd. Er zijn evenmin nieuwe vindplaatsen bijgekomen. De eerste komen op rekening van W. Troukens te Dilbeek, twee stuks op 21 en één op 24 april. H. Kinders had eveneens een pover resultaat te Hamme en kon slechts 1 ex. van elke generatie melden: op 27 april en op 5 juni. In Zomergem op 3 mei (T. Sierens) en te Haaltert zag ik de spanner slechts op 12 en 20 mei. E. Stassart sloot het slechte jaar af op 5 augustus te Lanaye.

Vindplaatsen: **Bra.(3)**: Dilbeek; **Luik(1)**: Lanaye; **O.VI.(5)**: Haaltert, Hamme, Zomergem.

***Cryphia algae* (Fabricius, 1775)**

De eerste drie zijn door F. Coenen gezien tijdens een nachtvangst te Jette op 25 juli. G. Thoné meldde *C. algae* te Maasmechelen op 5 augustus; de volgende dag zag E. Stassart 4 ex. op licht te Lixhe. Dagelijks vlogen vlinders tussen 15 en 22 augustus, met het hoogste dagtotaal van 8 stuks op 20 augustus. De laatste twee te Lixhe (E. Stassart) op 3 september.

Vindplaatsen: **Ant(4)**: Antwerpen, Poppel; **Bra.(3)**: Jette; **Lim.(13)**: Maasmechelen; **Luik.(18)**: Lixhe; **O.VI.(10)**: Eeklo, Haaltert, Hamme.

***Catocala sponsa* (Linnaeus, 1758)**

Naar goede gewoonte lokte enkel M. Gillard dit prachtig weeskind. Zijn reeks startte op smeer op 7 augustus te Presgaux. Rond half augustus lag het hoogtepunt met dagelijks tot 6 ex., zowel op smeer als op HPL-licht. Het laatste ex. kwam naar smeer te Chimay op 27 augustus, de laatste datum ooit in België gemeld. In totaal 11 ex. op licht en 17 op smeer.

Vindplaats: **Nam.(28)**: Chimay, Presgaux.

***Catocala fraxini* (Linnaeus, 1761)**

De enige twee exemplaren van het blauw weeskind werden gemeld tijdens lichtvangsten op 7 en 29 september te Linchamps door S. Wullaert. De vindplaats bevindt zich net over de Belgische grens.

Vindplaats: **Fra.(2):** Linchamps.

***Tyta luctuosa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Enkel waarnemingen bij de Frans-Belgische grens. H. Nagel ving op 31 mei overdag twee exemplaren, één in Luxemburg en één in het Dept. Ardennes.

Vindplaatsen: **Lux.(1):** Chantemelle, **Fra.(1):** Velosnes.

***Polychrysis moneta* (Fabricius, 1787)**

Ik vond een mannetje foeragerend op *Silene dioica* bij valavond te Maaseik op 20 juli. Het was reeds sinds 1988 geleden dat de soort nog in België gemeld werd. Een andere vermelding gedurende het laatste decennium kwam eveneens uit de provincie Limburg (Maasmechelen op 1 juli 1987). In het verleden werd de gelduil vooral langs de loop van de Maas herhaaldelijk waargenomen (Troukens 1994). Het verdient aanbeveling om er extra naar uit te kijken, wellicht kunnen lokale populaties zich hier een tijdje vestigen. De rups leeft o.a. op monnikskap (*Aconitum napellus*) en ridderspoor (*Aquilegia* sp.).

***Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1850)**

Deze Plusia kende voor het eerst een minder goed jaar dan het voorgaande. Er was ogenschijnlijk een eind gekomen aan de steeds verder gaande uitbreiding van de laatste jaren (Vanholder 1994). Daar waar de soort reeds jaren na elkaar goed stand hield waren er merkkelijk minder waarnemingen. Daarentegen zijn toch enkele nieuwe vindplaatsen opgedoken. Bijzonder was het grote aantal Belgische meldingen in Zedelgem. Hier werd de soort door W. Vandenbrande pas in 1994 voor het eerst opgetekend. Blijkbaar kunnen lokale populaties een tijdlang opbloeien om na verloop van tijd weer te minderen. Het eerste uiltje werd reeds op 27 april te Maasmechelen naar HPL-licht gelokt (G. Thoné). Een reeks waarnemingen startte op 28 mei te St.-Jans-Molenbeek. De gehele zomer door waren er waarnemingen in niet duidelijk te onderscheiden generaties. Het laatste exemplaar werd door H. Kinders te Hamme opgetekend op 13 oktober. In totaal werden slechts 13 vlinders op licht gevangen. Bij 37 waarnemingen werden bloemen opgegeven zoals Buddlejia en *Sedum spectabile*.

Bra (12): Anderlecht, Dilbeek, Heverlee, Ottignies, St.-Jans-Molenbeek, Vorst; **Lim.(6):** Maaseik, Maasmechelen; **Luik(5):** Lixhe, Stockay; **O.Vl.(17):** Haaltert, Hamme, Lokeren, Maldegem, Mariakerke, Merelbeke, Ursle; **W.Vl.(32):** Zedelgem.

***Autographa bractea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Slechts op 1 vindplaats gemeld in 1996; te Beho werden door W. Vandenbrande in totaal 6 vlinders gezien op 17, 18 en 19 juni.

Vindplaats: **Lux.(6):** Beho.

***Hoplodrina ambigua* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Een buitengewoon goed jaar, met 568 stuks vestigden we een nieuw record. Het is niet geheel duidelijk, maar vermoedelijk zijn in ons land toch drie generaties voorgekomen (zie histogram). De eerste in juni, een kleine generatie in juli en de belangrijkste in het najaar, met een piek in september. De eerste *H. ambigua* werd te Lixhe verzameld op licht door E. Stassart op 31 mei, de laatste in deze periode vlogen medio juni. Deze periode komt precies overeen met het arriveren van talrijke echte trekvlinders. Is dit gewoon toevallig, of zijn de dieren toen echt meegereisd? Is het toevallig dat we in dit jaar dan ook zeer grote aantallen bekomen, terwijl dit de laatste

jaren minder het geval was? In de loop van juli werden steevast lagere aantallen opgetekend met plots een piek in de vierde pentade van augustus (zie histogram). Het hoogste dagtotaal lag op 3 september, net in de buurt van de piek in het voorkomen in de eerste helft van september. In oktober zijn nog slechts twee vlinders gemeld: op 3 oktober te Deerlijk (W. Vande Maele) en 8 oktober te Ussel (J. Bruselle). Ik herhaal nogmaals mijn oproep, zijn er echt nooit waarnemingen in de zuidelijke provincies van ons land?

Vindplaatsen: **Ant.**(43): Antwerpen, Poppel, Zwijndrecht; **Bra.**(42): Anderlecht, Dilbeek, Heverlee, Ottignies, St.-Jans-Molenbeek, Vorst; **Lim.**(24): Maaseik, Maasmechelen; **Luik.**(66): Lanaye, Lixhe; **O.Vl.**(197): Eeklo, Haaltert, Mariakerke, Ussel; **W.Vl.**(195): Deerlijk, Gijsselsbrechtegem, Koksijde, Nieuwpoort, Oedelem, St.-Denijs, Wenduine, Zeebrugge; **Fra.**(1): Sivry-sur-Meuse.

***Proxenus hospes* (Freyer, 1831), nieuwe soort voor de Belgische fauna**

Deze soort werd door P. Cluck op 24 oktober voor het eerst in België gevangen. Samen met *M. vitellina* kwam te Esneux een ietwat afgevlagen exemplaar naar het laken. *P. hospes* is een eerder onopvallend uiltje, dat in Zuid-Europa zeer algemeen voorkomt. Het is in Frankrijk schadelijk voor cultuurgewassen zoals sla. In Engeland zijn tot op heden slechts 2 exemplaren gemeld: op 26 augustus 1978 te Lizard Point, Cornwall en op 14 september 1993 te St. Agnes, Isles of Scilly (Clancy & Tunmore 1997), beide op de zuidwestkust, wat migratie kan laten vermoeden. In Duitsland werd op 31 juli 1992 een dwaalgast gezien te Essen (Wüst 1994). De mogelijkheid bestaat natuurlijk dat het hier om adventieven gaat, daarom is dus waakzaamheid geboden. De toekomst kan meer uitwijzen.

***Chloantha hyperici* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Met 39 waarnemingen verbeteren we het record dat in 1995 op 23 stond. Zoals in 1995 heb ik dit seizoen weer gepoogd de vlinders uit Belgisch materiaal te kweken. Poppen uit 1995 overwinterden succesvol en leverden buitenshuis eind mei 1996 de vlinders op. Precies op datzelfde tijdstip werden ook de eerste vlinders in de vrije natuur gezien. R. Guinez ving de eerste te Vorst op 20 mei. Dit is de vroegste datum tot nu toe voor de eerste generatie. Een tweede volgde op 28 mei weer te Vorst. In Vorst werd de soort voor het eerst gemeld in 1995. A. De Turck leverde weer de meeste waarnemingen; twee dieren van de eerste generatie trof hij dood aan op 10 juni samen met een nog levende vlinder. Op 20 juni werden nogmaals twee dode uiltjes gevonden. In het Brusselse kwam er tevens een nieuwe vindplaats bij, aansluitend bij de reeds gekende vindplaatsen: op 25 juli ving F. Coenen één *C. hyperici* te Jette. Vanaf 5 augustus begon ook te St.-Jans-Molenbeek de tweede generatie met drie vlinders. In totaal nog 27 vlinders tot 28 augustus. Dat de soort verder uitbreiding neemt is nu duidelijk. Naast Nederland in 1990, voegde Engeland in 1996 de soort toe als nieuw voor de fauna; een exemplaar werd gevangen te Dungeness (Kent) op 20 augustus. Dit was rond het tijdstip dat de soort bij ons op haar hoogtepunt vloog.

Vindplaatsen: **Bra.**(39): Jette, St.-Jans-Molenbeek., Vorst.

***Mythimna albipuncta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Jaar na jaar haalt deze uil goede cijfers. Zo haalde 1996 met 327 stuks het record van 1995 onderuit. Opvallend was de uitgebreide eerste generatie. Een uitzonderlijk vroege vlinder werd door K. Janssens op 29 april gevangen te Zwijndrecht; dit betekent een nieuwe vroegste datum voor deze uil in België. E. Stassart meldde op 18 mei het begin van een zeer uitgebreide voorjaarsgeneratie in het Luikse. Verschillende nachtvangsten leverden 20 en meer vlinders op. Dit is in het voorjaar eerder uitzonderlijk. De laatste exemplaren van deze generatie werden op 27 juni gezien. Op 17 juli werden de eerste dieren van de tweede generatie gesignaleerd door H. Kinders te Hamme. De aantallen groeiden aan tot een piek in de tweede helft van augustus (zie histogram). Daarna nemen

de aantallen snel af en op 3 oktober kon G. Thoné te Maasmechelen de laatste vlinder lokken op HPL. De vlinder dook op tal van plaatsen op waar hij gedurende de laatste jaren alles behalve een gewone verschijning was, dit was ondermeer het geval in West-Vlaanderen, Brabant en Antwerpen..

Vindplaatsen: **Ant.**(32): Antwerpen, Poppel, Zwijndrecht. **Bra.**(8): Anderlecht, Ottignies, St.-Jans-Molenbeek, Vorst; **Lim.**(33): Maaseik, Maasmechelen, Ophoven; **Luik**(205): Haccourt, Hermalle-s/-Argenteau, Lanaye, Lixhe, Polleur, Visé, Wonck; **Nam.**(3): Han-sur-Lesse, Presgaux; **O.Vl.**(31): Haaltert, Hamme, Ursel; **W.Vl.**(3): Deerlijk, Oedelem, St.-Denijs; **Fra.**(12): Sivry-sur-Meuse.

***Mythimna l-album* (Linnaeus, 1758)**

Deze uil liet zich in beide generaties waarnemen. Eindelijk waren er in Brabant ook nog eens waarnemingen: R. Guinez startte te Vorst op 16 juni. G. Thoné ving de tweede te Maasmechelen op 19 juni. Op 28 juni werd het derde ex. van de eerste generatie gezien door J. Bruselle in Ursel. De tweede generatie was talrijker. G. Pierloot geeft de eerste door op 1 september te Kinrooi. Op een tweede plaats in Brabant waren er nog waarnemingen: A. Verboven ving te Heverlee vlinders op U.V.-licht op 13, 18 en 28 september. R. Guinez had nog exemplaren te Vorst van de tweede generatie: 26 september en 1 oktober. A. Verboven lokte de laatste op 10 oktober. Opvallend was dat op 13 vlinders er slechts 1 op smear gevangen werd: Maaseik, 28 september.

Vindplaatsen: **Bra.**(7): Heverlee, Vorst; **Lim.**(5): Kinrooi, Maaseik, Maasmechelen; **O.Vl.**(1): Ursel..

***Mythimna sicula* (Treitschke, 1835)**

Dit jaar, onder impuls van onze oproep vorig jaar, werd er weer uitgekeken om de actuele situatie te kunnen inschatten. H. Nagel meldde de drie eerste te Sivry-sur-Meuse op 2 juni. E. Stassart lokte te Han-sur-Lesse op 5 en 17 juni resp. 4 en 3 vlinders. Er moeten ongetwijfeld nog meer plaatsen bestaan waar de soort voorkomt.

Vindplaatsen: **Nam.**(7): Han-sur-Lesse.; **Fra.**(3): Sivry-sur-Meuse.

***Eurois occulta* (Linnaeus, 1758)**

Een nieuwkomer, die we voorlopig in onze lijst onder de zwervers rangschikken. Uit België waren enkel oudere gegevens bekend van enkele lokaliteiten waar de soort wellicht inheems was, vooral in het Luikse, zoals de Hoge Venen, Baraque-Michel. In de Scandinavische landen en op Shetland (U.K.) zijn migraties van deze forse uil reeds langer bekend. In Engeland komt het gros van de waarnemingen steeds uit Shetland. In Schotland zijn lokale populaties gekend, maar hun sterk donkere kleur onderscheidt ze van de lichter gekleurde migranten, zoals die op Shetland gezien worden. In 1996 werden op Shetland meer dan 300 stuks geteld. Gewoonlijk worden de jaren dat hij er volledig ontbreekt afgewisseld met jaren met slechts enkele waarnemingen. Het gebied van oorsprong ligt dus ten noorden van ons. Hij kan wellicht migreren vanuit een richting die we niet dadelijk verwachten. In feite doet het patroon wat denken aan de migratie-route die *N. antiopa* volgt, zoals bijvoorbeeld in 1995 nog het geval was. In 1996 werden in Engeland in de periode tussen 14 en 20 augustus de belangrijkste aantallen van *E. occulta* gezien; op verschillende kustplaatsen in het oosten en noorden, zoals in Kent, East Sussex, Lincolnshire. Op 13 augustus kwamen zelfs 70 ex. op Shetland voor. Op de Zuid- of Westkust werden in 1996 nauwelijks meldingen gedaan. De vier vlinders die op Texel (Nederland) op 16 augustus verschenen, moeten in dezelfde migratie gesitueerd worden. De vlinder was er reeds tientallen jaren niet meer gezien (R. De Vos, in litt.). In Engeland werd *E. occulta* in 1996 in aantal gezien, niet verder dan Dungeness (Kent, UK), in vogelvlucht niet erg ver van ons land verwijderd. Migratie vanuit het noorden verklaart tevens de ligging van de waarnemingen in België (zie fig. 15). Alle ex. werden in het noordelijk deel gezien. B. Misonne meldde me enthousiast een vlinder te Poppel op 14 augustus. Dit is slechts de tweede vindplaats voor de provincie Antwerpen. De dag erna

zag M. Van Opstaele een vlinder op licht te Eeklo. Een volgende werd op 3 september gevangen te Ursel (J. Brusselle). De waarnemingen in O.Vl. zijn de eerst bekende voor deze provincie. Op dezelfde derde september ving E. Stassart te Lixhe twee vlinders. Vijf exemplaren op biotopen waar de vlinder niet thuis hoort is wellicht geen toeval meer.

Vindplaatsen : Ant.(1) Poppel; Luik(2): Lixhe; O.Vl.(2): Eeklo, Ursel.

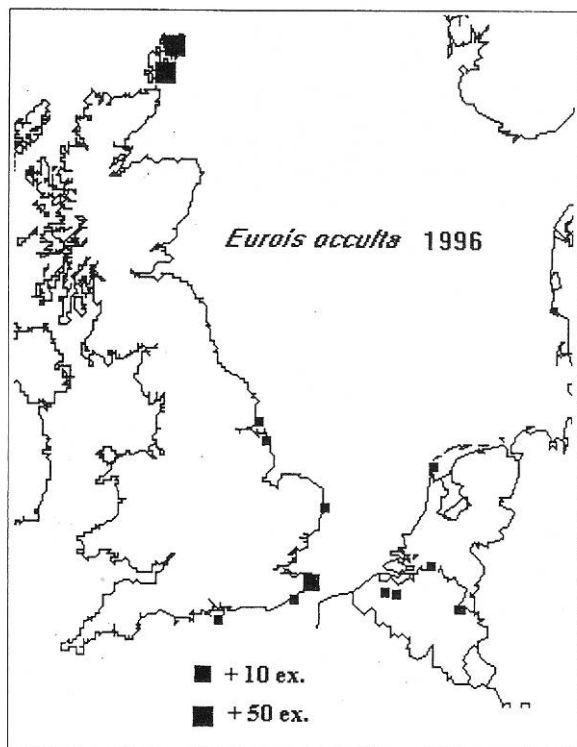

Fig. 15: Vindplaatsen in West-Europa van *Eurois occulta*.

Dankwoord

Aan M. Gillard voor zijn coördinatiewerk t.a.v. de franstalige medewerkers. Aan alle medewerkers van het BTO voor het nauwkeurig noteren en doorsturen van hun gegevens, vooral aan al diegenen die uitdrukkelijke melding maakten van exemplaren die migrerend werden waargenomen. Zij brachten heel wat nuttige informatie aan. Aan het voltallige sectie-bestuur van het BTO voor hun inbreng en discussie. Aan M. Honey (BMNH, London), S. Clancy (Kent), N. Ryrholm (Uppsala, Zweden), M. Pennington (Shetland), M. en A. Kelber (Tübingen, Duitsland), R. De Vos (Amsterdam, Nederland) voor enkele interessante discussies. Aan het KMI te Brussel voor de weerkundige gegevens. Aan de Uyttenboogaert-Eliasenstichting voor het verstrekken van subsidies. Aan Dr. P. Grootaert voor het verlenen van toegang tot de collecties van het KBIN te Brussel. Aan B. Misonne voor het klimatologisch overzicht van 1996. Aan P. Cluck voor de, op de voor hem kenmerkende charmante manier, gegeven toelating tot publicatie van een nieuwe soort voor de Belgische fauna. Aan B. Klaps voor de nodige software.

Tabel 1: Trekvlinders per decade in België 1996.

soort	jan		feb		maart		april		mei		juni		juli		augustus		september		oktober		nov		dec		total
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	
<i>Begia 1996</i>																									
<i>P. sydnensis</i>									37	152	3	37													1205
<i>U. fenugalis</i>													26	175	195	26	17	3		1	3				7
<i>M. sticticalis</i>													3		2							1			3
<i>N. noctuella</i>																									
<i>A. comolus</i>																									
<i>A. atropos</i>																									
<i>idem (rups)</i>																									
<i>M. stellatarum</i>																									
<i>C. croceus</i>																									
<i>C. hyale</i>																									
<i>L. boeticus</i>																									
<i>V. atalanta</i>	2	2	2	1	1	1	3	12	41	67	30	107													
<i>V. cardui</i>																									
<i>O. obliquata</i>																									
<i>A. gamma</i>																									
<i>H. peligera</i>																									
<i>H. armigera</i>																									
<i>M. virescens</i>																									
<i>M. unipuncta</i>																									
<i>P. saecia</i>																									
<i>A. ipilon</i>																									

Tabel 2: Dwaalgasten en zwervers per decade in België 1996.

	jan			feb			mrt			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			totaal
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
België 1996																																					
<i>L. formosana</i>																																					36
<i>D. reticularis</i>																																					10
<i>H. fuciformis</i>																																					86
idem (rupa)																																					10
<i>P. proserpina</i>																																					16
idem (rupa)																																					3
<i>H. euphorb (rupa)</i>																																					207
<i>H. gallii</i>																																					4
idem (rupa)																																					17
<i>I. podalirius</i>																																					9
<i>P. machaon</i>																																					94
<i>A. crataegi</i>																																					120
<i>L. coridon</i>																																					18
<i>A. paphia</i>																																					20
<i>I. lethonia</i>																																					118
<i>N. antiope</i>																																					36
<i>H. polychloros</i>																																					40
<i>S. trimaculata</i>																																					2
<i>S. lineata</i>																																					41
<i>R. cervicalis</i>																																					9
<i>C. alpea</i>																																					48
<i>C. sponsa</i>																																					28
<i>C. fraxid</i>																																					2
<i>T. luctuosa</i>																																					2
<i>P. moneta</i>																																					1
<i>M. confusa</i>																																					72
<i>A. bractea</i>																																					6
<i>H. ambigua</i>																																					567
<i>P. hospes</i>																																					1
<i>C. hyperici</i>																																					39
<i>M. albipuncta</i>																																					327
<i>M. lalium</i>																																					13
<i>M. sicula</i>																																					10
<i>E. occulta</i>																																					5

Bibliografie

- Bonte, D., 1997. Het voorkomen van *Hyles euphorbiae*, *Aricia agestis*, *Hipparchia semele* en *Issoria lathonia* in het duingebied van de Vlaamse Westkust in 1996. (Lepidoptera). — *Phegea* 25: 1–5.
- Cade, M., 1997. Reports from coastal stations. — *Atropos* 2: 68.
- Clancy, S., 1997. Reports from coastal stations. — *Atropos* 2: 74.
- Clancy, & Tunmore, 1997. Reports from coastal stations. — *Atropos* 2: .
- Funnell, D., 1997. Reports from coastal stations. — *Atropos* 2: 72.
- Karsholt, O. & Razowski, J. (Eds.), 1996. *The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist*. Apollo Books, Stenstrup.
- Kelber, A., 1996. Colour learning in the Hawkmoth *Macroglossum stellatarum*. — *J.exp.Biol.* 199: 1127–1131.
- Knudsen, K. et al., 1994. Fund af Storsommerfugle i Danmark 1994. Kobenhavn 1994. P. 32.
- KMI, Klimatologisch overzicht van het jaar 1996. http://www.meteo.oma.be/IRM-KMI/climate/na96_nl.html
- Leps-L: news:sci.bio.entomology.lepidoptera.
- Pennington, M., 1997. Lepidoptera Immigration into Shetland during August 1996. — *Atropos* 2: 17–25.
- Rennwald, E., 1994. Noctuidae, Geometridae und Microlepidoptera 1992. — *Atalanta* 25: 67–146.
- Sinnema, J., 1997. Overzicht van de Macrolepidoptera in Friesland 1996. <http://home.pi.net/~msinnema/vwg/macrolep.html>
- Ryrholm, N., 1997. Migrating Moths into Sweden in 1996. <http://www.fcom.se/butter/detail.htm>
- Troukens, W., 1991. Een miskende trekvlinder: *Cryphia algae*. Nieuwsbrief BTO.
- Troukens, W., 1994. *Polychrysis moneta* (Fabricius, 1787) in de Benelux. (Lepidoptera: Noctuidae). — *Phegea* 22: 1–8.
- Vanholder, B., 1994. *Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1840), een areaaluitbreider.
- Vanholder, B., 1995. Trekvlinders in 1994, elfde jaarverslag (Lepidoptera). — *Phegea* 23: 71.
- Vanholder, B., 1996. Trekvlinders in 1995, twaalfde jaarverslag (Lepidoptera). — *Phegea* 24: 59.
- Vanholder, B. et al., 1995. De Belgische trekvlinders, zwervers en dwaalgasten. — *Entomobrochure* 6: 1–
- Wüst, P., 1994. Erstnachweis von *Athetis hospes* (Freyer, 1831) für die Bundesrepublik Deutschland (Lep, Noctuidae). — *Melanargia* 6: 24.